

Dönem : 1
Toplantı : 4

MİLLET MECLİSİ S. Sayısı : 810

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununun 34 ncü maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı ve Maliye ve Plân komisyonları raporları (1/709)

T. C.

Başbakanlık

Kanunlar ve Kararlar

Tetkik Dairesi

Sayı : 71-2300/3171

17 . 7 . 1964

Millet Meclisi Başkanlığına

Maliye Bakanlığınca hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisine arzı Bakanlar Kurulunca 14 . 7 . 1964 tarihinde kararlaştırılan «Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununun 34 ncü maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı» ve gerekçesi ilişik olarak sunulmuştur.

Gereğinin yapılmasını rica ederim.

İsmet İnönü

Başbakan

GEREKÇE

Bilindiği gibi bütçe gelirleri ile bütçe giderleri arasında zaman bakımından ortaya çıkan farklar, Hazinece bir kısım kısa vâdeli borçlanmalarla karşılanmaktadır. Hazinenin bu maksatla kullanabileceği üç kanunî imkân mevcuttur. Bunlardan birisi her yıl bütçe kanunlarıyla verilen yetkiye dayanılarak banka ve kurumların yatırdıkları paralara karşılık çıkarılan Hazine Bonolarıdır. Halen % 5 faizli olan bu bonolar altı ay vâdeli olarak çıkarılmakta, ancak ibrazında vâdesinden önce ödenmek imkânına sahip bulunmaktadır. Fakat memleketimizde gelişmiş bir para piyasası mevcudolmadığı için bu bonoların satışı mahdut ölçüde kalmakta, pek nadir olarak tanınan limite yaklaşabilmektedir.

İkinci imkân Merkez Bankası Kanununun 3492 sayılı Kanunla değişik 38 nci maddesinin verdiği yetkiye dayanılarak çıkarılan dokuz ay vâdeli Hazine bonolarıdır. Bunun limiti Bankanın sermaye ve yedek akçeleri toplamının üç misline kadardır. İhdas maksadı, gelecek yıllara geçici sözleşmeler dolayısıyla bütçelere konulan ödenekler dışında yaptırılan işler karşılığı mütaahhitlere verilen bonoların Bankalar kanalıyla reeskont edilmek suretiyle kullanılmakta olan bu kredinin işletilmesi, plânlı kalkınma dönemine girildikten sonra yatırımların yıllık programlar ve ona uygun olarak hazırlanan bütçeler çerçevesinde yapılması gerektiği düşünülerek, durdurulmuştur. 1963 malî yılı sonuna kadar kullanılan 348 milyon liranın da T. B. M. M. ne sevk edilen bir kanunla konsolidasyonu yoluna gidilmiştir.

Hazinenin, kısa vâdeli nakit ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için başvuracağı başlıca imkân ise Merkez Bankası avansıdır. Bunun miktarı da Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununda yer alan hükümlerle sınırlandırılmış bulunmaktadır. Merkez Bankasının Hazineye avans aşmasına imkân sağlayan ilk hüküm 1938 yılında 3492 sayılı Kanunla getirilmiş ve o zaman bunun miktarı Bankanın sermayesi ile yedek akçeleri toplamının % 50 si olarak tesbit edilmiştir. Sonradan 1955 yılında 6544 sayılı Kanunla Hazineye açılacak avans miktarı cari yıl bütçe giderleri toplamının % 15

ine kadar şeklinde değiştirilmiştir. 24 . 2 . 1961 tarihli 260 sayılı Kanunla bir taraftan bu nisbet % 5 e indirilmiş, diğer taraftan söz konusu avansın malî yıl sonunda kapatılması kaydı konulmuştur. 1961 malî yılı başından itibaren bu hüküm yürürlükte bulunmaktadır.

Merkez Bankası avansının kullanılış seyrine gelince, 6 . 12 . 1960 tarihli 154 sayılı Kanun hükümlerine göre tahkim edilmeden önce 1960 malî yılı sonunda avans miktarı 1 092 milyon liraya ulaşmış durumdaydı.

260 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra 1961 malî yılı içerisinde Merkez Bankası avansı hiç kullanılmamış, kısa vâdeli nakit ihtiyaçlarının Hazine bonoları ile karşılanması mümkün olmuştur. O yıl ekonomideki durgunluk sonucu bankalar Hazine bonolarına çok rağbet göstermişler, yeni krediler açma şeklinde kullanamadıkları imkânlarını bu bonolara yatırma yolunu tutmuşlardır. Ancak 1962 malî yılı içerisinde Hazine bonolarına yatırılan paralar geri çekilmeye, bunun sonucu olarak da Hazine Merkez Bankasına başvurmaya başlamıştır. O yıl kullanılan Merkez Bankası avansı 340 milyon liraya kadar çıkmıştır. 1963 malî yıl sonunda ise bu avans 420 milyon liraya kadar kullanılmıştır. Mevcut kanun hükmü gereğince her iki malî yıl sonunda da avanslar, başka yerlerden borçlanmak ve mümkün olduğu nisbette ödemeleri durdurmak suretiyle kapatılmış, ancak ertesi malî yıl başında hemen aynı seviyeye ulaşmıştır. Böylece geçen üç yıllık tecrübe, Merkez Bankası avansının malî yıl sonunda kapatılması mecburiyetinin Hazine işlemlerinin mahiyetine uygun olmadığını göstermektedir. Şöyle ki :

Bütçe işlemlerinden farklı olarak Hazine işlemlerinin belli bir dönem sonunda kesilmesi mümkün değildir. Kaldı ki, bir kısım bütçe işlemlerini dahi malî yıl sonunda tamamen kesmek kabil olmadığı için malî sistemimizde bir mahsup dönemi kabul edilmiş bulunmaktadır. Oysa Hazine işlemleri daha çok devamlı bir mahiyet taşımakta, malî yıl sonlarında bunların durdurulması gibi bir hal mevcudolmamaktadır. Böyle bir hal Hazinesin ödemelerini durdurması demektir ki bu da Hazinesin itibarını zedeliyecek ve hak sahiplerini güç duruma düşürecek bir keyfiyettir. İşte malî yıl sonlarında Merkez Bankası avansının kapatılması mecburiyeti hükmü tatbikatta kısmen bu durumu meydana getirmekte ve gerçek her hangi bir fayda da sağlamamaktadır. Bu sebeple yeni getirilen tasarı ile bu hükmün kaldırılması yoluna gidilmiştir.

Yeni tasarı ile yapılan diğer bir değişiklik de, Merkez Bankasının Hazineye açacağı avansın kanuni limitinin genel bütçe giderleri toplamının % 5 inden % 10 una çıkarılmasıdır. Bunun da başlıca sebebi Merkez Bankası avansının ekonomik yönüdür. Bilindiği gibi, zamanımızda Devlet Bütçesi, çeşitli sebeplerle memleket ekonomisinde meydana gelecek durgunluk hallerinde iktisadi faaliyetleri canlandırmak için diğer bir kısım para ve kredi tedbirleri ile birlikte başvurulacak bir vasıta hüviyetini de taşımaktadır. Böyle zamanlarda Hükümetlerce alınacak para ve kredi tedbirleriyle bir taraftan özel sektörün normal iktisadi faaliyetleri teşvik edilirken, diğer taraftan kamu sektörü harcamalarının da hızlandırılması gerekmektedir. Kamu sektörü ise bu fonksiyonun Devlet Bütçesi kanalıyla Hazinesin nakit imkânları ölçüsünde gerçekleştirebilecektir. Nihayet bu suretle yapılacak harcamalar Kalkınma Plânı çerçevesinde yıllık program ve bütçelere uygun olacağından bu imkândan faydalanarak her hangi bir şekilde füzuli masraflar yapılması da söz konusu değildir.

Ayrıca eski hükümden farklı olarak yeni tasarı ile bu kanunî limit altında uygulanacak fiilî nisbetlerin genel ekonomik durumun icaplarına göre Maliye Bakanlığı ile Merkez Bankası arasında kararlaştırılması esas kabul edilmiş bulunmaktadır. Her ne kadar halen tatbikat da kısmen bu yolda cereyan etmekte ise de bunu kanunî bir esasa bağlamak uygun görülmüştür. Gerçekten geçen üç yıl içerisinde Milletlerarası Para Fonu (IMF) ve İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtı (OECD) çerçevesindeki Avrupa Para Anlaşması (EMA) uzmanlarının da tavsiyelerine uygun olarak Merkez Bankası avansının kanunî limitin altında ekonominin genel dengesini bozmayacak bir seviyede tutulması için azami titizlik gösterilmiştir. Ancak, bâzı devreler için mevcut kanunî limitin dahi yetersiz olduğu da anlaşılmış bulunmaktadır.

Bu maksatla avans limiti genel bütçe ödenekleri toplamının % 10 una çıkarılmış, ancak uygulanacak nisbetin ekonomik duruma göre Maliye Bakanlığı ile Merkez Bankası arasında kararlaştırılması uygun görülmüştür.

Netice olarak bu tasarı ile Hazine işlemlerinin mahiyetine ve ekonomik icaplarına daha uygun hükümler getirilmiş bulunmaktadır.

Maliye Komisyonu raporu

Millet Meclisi
Maliye Komisyonu
Esas No. 1/709
Karar No. 3

20 . 11 . 1964

Yüksek Başkanlığa

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununun 34 ncü maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı ilgili Bakanlık temsilcilerinin iştirakiyle Komisyonumuzda görüşüldü :

Hazinenin kısa vâdeli olarak Merkez Bankasına vâki borçlanmalarındaki 24 . 2 . 1961 gün ve 260 sayılı Kanunla kabul olunmuş bulunan nisbeti, cari yıl genel bütçe ödenekleri toplamının % 10 una yükselten ve avansların o yıl sonunda kapatılması mecburiyetini kaldıran bu kanun tasarısı Komisyonumuzca yerinde görülerek uygun mütalâa edilmiş ve tasarı aynen kabul edilmiştir.

Havalesi gereğince Plân Komisyonuna tevdi edilmek üzere Yüksek Başkanlığa arz olunur.
Maliye Komisyonu Başkanı

ve

Bu Rapor Sözcüsü

Edirne
İ. Ertem

Adana
Y. Aktimur

Gümüşane
N. Küçüker

Ordu
O. N. Hazinedar

Sivas
R. Çeltekli

Bütçe ve Plân Komisyonu raporu

Millet Meclisi
Bütçe ve Plân Komisyonu
Esas No. 1/709
Karar No. 19

25 . 1 . 1965

Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununun 34 ncü maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun tasarısı, ilgili Hükümet temsilcilerinin iştirakiyle Komisyonumuzda incelendi ve görüşüldü:

Hazinenin kısa vâdeli olarak Merkez Bankasına vâki borçlanmalarındaki 24 . 1 . 1961 tarih ve 260 sayılı Kanunla kabul olunmuş bulunan nisbeti, cari yıl genel bütçe ödenekleri toplamını % 10 a yükselten ve avansları aynı yıl sonunda kapatılması mecburiyetini kaldıran bu kanun tasarısını bu-günkü şartlar altında yerinde gören Komisyonumuz Hükümet metnini aynen kabul etmiştir.

Raporumuz, öncelik ve ivedilikle görüşülmek, Genel Kurulun Yüksek tasvibine arz edilmek üzere Başkanlığa sunulur.

Başkan
Trabzon
A. Ş. Ağanoğlu

Başkanvekili
Sakarya
B. Akdağ

Sözcü
Kars
K. Okyay

Kâtip
Yozgat
C. Sungur

M. Meclisi (S. Sayısı : 810)

Adana
K. Sarıbrahimoğlu

Ankara
İ. Seçkin
İmzada bulunamadı

Aydın
Söz hakkım saklıdır
İ. Seçgin

Balıkesir
Düşüncelerimle
A. A. Bolak

Artvin
Söz hakkım mahfuz
S. O. Avcı

Burdur
N. Yavuzkan

Çanakkale
Ş. İnan

Diyarbakır
H. Güldoğan

Erzurum
A. Şenyurt

İzmir
Muhalifim
İ. Gürsan

Kayseri
M. Sağlam

Konya
R. Özal

Mardin
Ş. Aysan

Siirt
A. Yaşa

Trabzon
A. Şener

Trabzon
A. R. Uzuner

HÜKÜMETİN TEKLİFİ

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununun 34 ncü maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı

MADDE 1. — 1715 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununun 24 . 2 . 1961 tarihli, 260 sayılı Kanunla değişik 34 ncü maddesinin (2) numaralı fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

«2. Banka, miktarı cari yıl genel bütçe ödenekleri toplamının yüzde onunu geçmemek üzere Hazineye kısa vâdeli bir avans hesabı açar. Bu avans hesabına uygulanacak faiz haddi ile genel ekonomik durum göz önünde tutularak kullanılacak avans nisbeti Maliye Bakanlığı ile Merkez Bankası arasında kararlaştırılır.

Bankanın bu avans karşılığında yapabileceği emiyon miktarı hesabın borç bakiyesini geçemez.»

MADDE 2. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu kanunun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

14 . 7 . 1964

Devlet Bakanı ve
Başb. Yardımcısı
K. Satır

Başbakan
İsmet İnönü

Devlet Bakanı
İ. S. Omay
Devlet Bakanı
N. Yetkin
Millî Savunma Bakanı
İ. Sancar

Dışişleri Bakanı
F. C. Erkin
Millî Eğitim Bakanı
İ. Öktem
Ticaret Bakanı
F. İslimyeli
Güm. ve Tekel Bakanı
M. Yüceler
Ulaştırma Bakanı V.
M. Yolaç

Sanayi Bakanı
M. Erten
Turizm ve Tanıtma
Bakanı
A. İ. Göğüş
Köy İşleri Bakanı
L. Yurdoğlu

Devlet Bakanı
M. Yolaç
Adalet Bakanı
S. Çumralı
İçişleri Bakanı
O. Öztrak
Maliye Bakanı
F. Melen
Bayındırlık Bakanı
A. H. Onat
Sağ. ve Sos. Y. Bakanı
K. Demir
Tarım Bakanı
T. Şahin
Çalışma Bakanı
B. Ecevit

Enerji ve Tabii Kay. Bakanı
H. Oral
İmar ve İskân
Bakanı
C. Uzer